

СЕКЦІЯ 3 ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ

УДК 910.112

Безуглий В.В.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної та економічної географії
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ВАЖЛИВА АТРАКЦІЯ КРАЇН СКАНДИНАВІЇ

Проаналізовано рівень сучасного туристичного потенціалу країн Скандинавії на прикладі їх історико-культурних туристичних ресурсів. З'ясовано, що скандинавські країни забезпечені не лише визначними природними рекреаційними ресурсами, а й мають широкі можливості для розвитку тут історико-культурного та пізнавального видів туризму.

Ключові слова: Скандинавія, туристичні ресурси, історико-культурні рекреаційні ресурси, музеї, театри, об'єкти спадщини ЮНЕСКО.

Проанализирован уровень современного туристического потенциала стран Скандинавии на примере их историко-культурных туристических ресурсов. Выявлено, что скандинавские страны обеспечены не только известными природными рекреационными ресурсами, но и имеют широкие возможности для развития историко-культурного и познавательного видов туризма.

Ключевые слова: Скандинавия, туристические ресурсы, историко-культурные рекреационные ресурсы, музеи, театры, объекты наследия ЮНЕСКО.

Bezugly V.V. HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE AS IMPORTANT ATTRACTIONS IN SCANDINAVIA

The level of modern tourism potential of Scandinavian countries on the example of their historical and cultural tourism resources was analysed. It was found that Scandinavian countries are provided not only with outstanding natural recreational resources, but also have great opportunities for development of their historical, cultural and educational types of tourism.

Key words: Scandinavia, tourist resources, historical and cultural recreational resources, museums, theaters, Heritage Site.

Постановка проблеми. Важливим складником економічної сфери країни є зріст її туристичного потенціалу. Регіон, що бажає стати популярним туристичним напрямом, повинен володіти достатньою туристичною базою і просувати її на ринок. Для розвитку туризму необхідна наявність як унікальних природних, так і самобутніх історико-культурних об'єктів, а також високий рівень розвитку транспортної системи та сфери гостинності. Культурно-історичний потенціал країн Скандинавії виражений, у першу чергу, їхньою історичною спадщиною. Адже наявність унікальних історичних об'єктів визначає успішний розвиток туризму в країнах регіону. Саме ж знайомство з історією та історичними

об'єктами є найсильнішим спонукальним туристичним мотивом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ця вузька тематика не знайшла широкого відбитку у наукових працях вітчизняних дослідників. Нині в Україні спостерігається тенденція до розгляду загальних питань міжнародного туризму, зокрема у працях О.О. Любіцевої, О.О. Бейдика, М.П. Мальської, Н.В. Антонюк, Є.В. Панкової, Н.М. Ганича, є певні напрацювання щодо цієї тематики й у російських та західних фахівців, зокрема В.С. Сеніна, А.Ю. Олександрова, В.Ю. Воскресенського, Л.М. Гаудукевича, Годфрі Харріса, Кеннет М. Кау та ін.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження поширення історико-культурної

спадщини в межах країн Скандинавії (Норвегії, Швеції, Данії та Ісландії).

Виклад основного матеріалу дослідження. Скандинавські країни мають давню історію, що занурюється коріннями в епоху вікінгів, та багату культурну спадщину. Кожна із скандинавських держав надає туристам своєрідну мозаїку архітектурно-історичних пам'яток.

Найбільше значення в історико-культурному потенціалі країн Скандинавії мають об'єкти, що включені у міжнародний список пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, яких станом на 2017 р. нараховується тут 33 [9]. Більшість місцевих пам'яток архітектури належить до доби Середньовіччя, зокрема дворові та замкові комплекси (палац Дроттнінгхольм у Швеції, замок Кронборг у Данії), церкви та собори (Урнеська ставкірка в Норвегії, собор Роскілле в Данії), а також цілі церковні містечка (церковне містечко Гаммельстад поблизу шведського міста Лулео). Також у країнах збереглися історичні наскельні малюнки й археологічні знахідки, які інформують туристів про побут та життя перших поселенців на території країни (наскельні малюнки в Альті в Норвегії, археологічні об'єкти Бірка і Гувгорден та наскельні рельєфи в Танумі у Швеції, рунічні камені в данському Еллінзі). До переліку пам'яток Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО належать і промислові об'єкти, адже із IX ст. країни Скандинавії були визначним центром видобутку міді (шахтарське місто Рьорус у Норвегії, залізобудівний завод Енгельсберг та гірничо-промисловий район Велика Мідна гора в місті Фалун у Швеції). В Ісландії до переліку культурної спадщини не включений жодний об'єкт, однак ця країна володіє історичними пам'ятками, які внесені до попереднього списку.

Культура та архітектура країн Скандинавії має низку особливостей, що відрізняють її від інших європейських країн. Місцева архітектура зародилась у епоху вікінгів [2]. За рівнем розвитку архітектури в країнах Скандинавії можна простежити розвиток історії самих країн. Пам'ятки залежно від періоду їх будівництва набули рис різних архітектурних стилів – від романського до модерну.

У Середньовіччі для будівництва церков і палаців Данії використовували переважно цеглу, тоді як для будівництва осель попу-

лярним було дерево. Саме у цей час з'явилася традиція будівництва з каменю і у Норвегії, головним прикладом чого є Нідароський собор (1070 р.). Натомість традиція створення будівель із цегли прийшла в Ісландію лише в XVIII – XIX ст., коли населення острова почало швидко зростати. У XIX ст. сформувався тип 2–3-поверхового ісландського будинку з привізного лісу, туфу, базальту з обшивкою гофрованим залізом. Перші поселенці Ісландії будували будинки з торф'яних блоків із дерновим дахом. Такі будинки дозволяли захищатися від частих морозів узимку та дощів улітку. Вони були так звані «довгими будинками» і мали одну кімнату, що дозволяло тримати весь будинок теплим упродовж зими.

Скандинавський архітектурний стиль завжди залежав не тільки від модних європейських тенденцій, а й від рівня економічного розвитку країн, технічної оснащеності, демографічних характеристик і, безумовно, культурних змін [1]. Усі віяння, які приходили з розвиненої континентальної Європи, ніколи не запозичувалися цілком, а пристосовувалися під місцевий клімат із його холодними зимами, різкими вітрами і великим вмістом солі в повітрі, особливо на узбережжі.

Наявні природні ресурси також мали важливе значення у розвитку скандинавської архітектури. Аж до епохи вікінгів тут споруджували дерев'яні будівлі, дерев'яне зодчество досягло свого апогею в елегантних і ефективних судах – драккарах. У Норвегії збереглося щонайменше 250 дерев'яних будинків, збудованих до 1350 р. Традиція використовувати у будівництві дерево бере початок із далеких часів і зумовлюється доступністю деревини та суворим скандинавським кліматом. Неподалік від міста Кіруна у Швеції розташована найстаріша в Лапландії церква – Юккас'ярві, дерев'яна конструкція якої була зведена ще в 1608 р., кожний предмет її інтер'єру має величезну історичну цінність, над оформленням зали працювали відомі шведські майстри.

У ранньому Середньовіччі в Ісландії було поширеним різьблення по дереву, яке мало риси як романської, так і норманської культури, традиційним плетеним візерунком прикрашались і срібні чаші XII – XIII ст., і готичні мініатюри XIV – XV ст., а також вівтарні шиті покривала.

У XII – XIII ст. на території Данії було збудовано чимало церков у романському стилі, зокрема церква Св. Бендта в Рінгстеді та унікальна церква в Калунборзі з п'ятьма високими вежами. Наприкінці XII ст. переважав готичний архітектурний стиль, тому більшість романських церков були відреставровані згідно з новими тенденціями. Головним будівельним матеріалом у той час стала червона цегла, її можна спостерігати в соборі Святого Кнуда (Оденсе).

Епоха Відродження сильно вплинула на культуру держав. Найяскравіша пам'ятка архітектури цих часів розташована в місті Мальме, де зберігся замок, який був побудований ще в 1434 р. за наказом короля Еріка Померанського. Крім самої будівлі, цікавий великий сад, чудово оформлений і розділений на тематичні зони. Парк і алея перед замком стали місцем проведення усіляких концертів, театральних вистав і семінарів. У стінах замку відкрито три музеї.

Найвидатнішими будівлями Копенгагена епохи Відродження стали замок Росенборг (1606–1624 рр.), що є прикладом голландського стилю, та Бирсен (1640 р.) – одна з перших товарних бірж у Європі. Будівля була розроблена з метою підкреслити позицію Копенгагена як фінансової столиці.

З початком історизму в другій половині XIX ст. особливе значення набули високі стандарти майстерності і правильне використання матеріалів. Це помітно на прикладі університету Копенгагена та бібліотеки (1861 р.).

Нині у скандинавських країнах домінують сучасні архітектурні стилі, будуються ділові і

торговельні центри у стилі модерн та хай тек [3]. Уже змінили свій вигляд декілька престижних будівель Данії – Національна бібліотека (1999 р.), Оперний театр (2000 р.) і Королівський театр (2004 р.).

Водночас сучасна ісландська архітектура має риси як середньовічної ісландської архітектури, так і сучасної світової архітектури. На початку XXI ст. у Рейк'явіку було збудовано перші хмарочоси в Ісландії – Смаураторг і Хьовдаторг.

Державна компанія Innovation Norway, що займається розвитком туризму в Норвегії, створює щорічні доповіді про найбільш відвідувані культурні та природні туристичні пам'ятки країни [4]. У доповіді 2014 р. наводиться перелік із 50 культурних пам'яток, перша десятка з яких представлена у табл. 1.

Швеція також насичена пам'ятками історії та культури, кожний її лен має певну туристичну привабливість. Ця країна є однією із найбільш відвідуваних у Європі. Місто Гетеборг відоме своїм ботанічним садом, що був заснований у 1910 р. і нині займає площу 175 га. Найціннішим експонатом саду вважаються дерева, привезені з острова Пасхи. Це єдині вцілілі екземпляри, у дикій природі вони вже не зустрічаються. Символом Стокгольма залишається Королівський палац, що містить понад 600 кімнат, половина з яких відкрита для відвідувачів. Тут представлена колекція гобеленів, меблів, коштовностей та зброї. Багато цікавих місць і в околицях Хальмстада, популярністю користуються екскурсії до вітряного млину Херплінг.

Таблиця 1

Перелік найбільш відвідуваних культурних пам'яток Норвегії

№	Пам'ятка культури	Розташування	Кількість туристів (2014 р.)
1	Фунікулер Флейбанен	Берген	1 131 707
2	Лижний трамплін та Музей лиж у Хольменколлені	Осло	686 857
3	Брюгген	Берген	583 510
4	Кристіансанський зоопарк	Кристіансанн	532 004
5	Парк розваг Тюсенфруд	Ос	501 235
6	Залізниця Хаделанд Глассверк	Флом	457 545
7	Скляна фабрика Хаделанд Глассверк	Евнакер	431 400
8	Фортеця Фредрікстада	Фредрікстад	372 360
9	Музей кораблів вікінгів	Осло	314 560
10	Парк атракціонів Худерфоссен Фаміліпарк	Ейер/Ліллекхаммер	270 500

Данія – це країна палаців різних архітектурних стилів, зокрема класицизму, неокласицизму, бароко тощо. Церква Грундтвіга у Копенгагені є невід'ємною частиною національної культури, так як її вигляд дуже незвичний, вона стала найвідомішою експресіоністською церквою Данії. Кругла Вежа (1642 р.) є першою діючою обсерваторією у Європі, заввишки близько 40 м. До 1861 р. її використовував університет Копенгагена, нині вона відкрита для відвідування туристами.

Головними перлинами ісландської архітектури є Кафедральний собор Рейк'явіка, Хатльгрімскіркья, Вільна церква Рейк'явіка, церква Акюрейрі, Перлан, Хйовді, Бессадаір та інші. В Ісландії також широко розвинена скульптура. Ейнар Йоунссон (1874–1954 рр.) був першим і, мабуть, єдиним ісландським скульптором, якого знають за межами країни. Його витвори можна побачити на багатьох вулицях та площах не лише Рейк'явіка, а й інших міст країни.

До переліку культурних надбань країн Скандинавії також належать музеї, які присвячені історії держав, починаючи від часів вікінгів і до сьогодення, морській тематиці, культури

та побуду народів, також тут наявні унікальні художні та мистецькі галереї.

Музеї розташовані у кожному фюльку Норвегії, найбільша їх кількість в Осло, адже це столиця країни і тут зосереджені центральні музеї держави, також багато музеїв у Хордаланні, Ругаланні та Опплані – це центральні культурні провінції країни (табл. 2). Щодо виставок, то найбільша їх кількість (близько 400) – у музеях Осло, а також у Нурланні та Хордаланні.

Найбільша кількість музеїв Швеції зосереджена в Стокгольмі. Щороку їхні двері відчиняються для майже 18 млн. відвідувачів, серед яких 2,7 млн. діти [6]. Близько 40% усіх туристів обрали для ознайомлення колекції центральних музеїв країни. Взагалі екскурсію у Стокгольмі важко уявити без відвідування найкращих музеїв столиці. Серед туристів найбільшою популярністю користується Музей музики, який входить до двадцятки найвідоміших у світі музеїв, колекцію становлять музичні інструменти різного походження. Тут представлені як стародавні, так і ультрасучасні інструменти. Майже всі вони належать до музичної культури різних народів світу.

Таблиця 2

Кількість відвідувань та доходи музеїв Норвегії (складено за [5])

Фюльк	Кількість музеїв	Відвідування	Виставки	Дохід (млн. норвезьких крон)
Естфолл	2	165 079	68	77,1
Акерсус	3	238 054	182	105,7
Осло	24	3 871 344	396	1 279,2
Хедмарк	3	296 369	129	135,0
Оппланн	10	449 197	149	193,9
Бускеруд	7	405 247	136	108,0
Вестфолл	2	128 557	45	79,7
Телемарк	3	203 135	102	58,7
Еуст-Агдер	4	54 985	55	48,4
Вест-Агдер	7	216 581	116	95,1
Ругаланн	11	595 500	59	257,2
Хордаланн	12	1 068 935	289	505,2
Сонг-ог-Фьоране	3	149 883	67	52,3
Мере-ог-Ромсдал	6	384 002	175	114,4
Сер-Тренделаг	8	1 206 958	150	362,3
Нур-Тренделаг	4	258 082	108	107,1
Нурланн	10	443 776	326	168,1
Тромс	7	265 905	161	155,6
Фіннмарк	6	135 506	111	65,9

Музеї територією Данії розподілені нерівномірно, найбільша їх кількість (майже 50%) зосереджена в регіоні Ховедстаден (рис. 1). Більшість музеїв містяться у столиці країни – Копенгагені. Щодо показника кількості музеїв різної тематики, то в країні домінують історико-культурні музеї (близько 150 закладів). На другому місці – художні галереї, найменша кількість у країні музеїв природничої тематики, адже Данія спрямована на історико-культурний туризм і володіє потужним потенціалом саме у цій сфері.

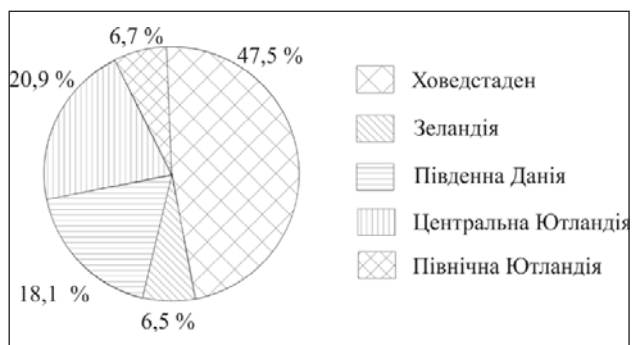

Рис. 1. Розподіл кількості музеїв за адміністративно-територіальними одиницями Данії (складено за [7])

Ісландія багата не лише на природні, а й на історико-культурні пам'ятки, до яких належать музеї країни (табл. 3).

Нині в країні нараховується 135 музеїв, які відвідало близько 1,5 млн. осіб, максимальна кількість відвідувачів припадає на столичний регіон – Хевюдборгарсвайдід, адже тут розташована найбільша кількість закладів країни. Найменша кількість відвідувачів – у регіоні Вестфірдід, який розташований на однойменному півострові на північному заході країни та відомий переважно своїми природними багатствами.

Колекції музеїв Норвегії присвячені історичній, соціально-історичній, природно-історичній та археологічній тематиці. Загальна сучасна кількість експонатів становить близько 51 млн. найменувань. Відвідувачі мають змогу відвідати близько 2 900 виставок різної тематики.

Ще одним складником культурного надбання є театральне мистецтво. Театр скандинавських країн пройшов такий самий шлях розвитку, як і весь європейський театр, але довгий час він залишався у тіні світового театрального процесу. Поняття «скандинав-

Таблиця 3

Динаміка кількості відвідувань у музеях Ісландії (складено за [8])

Рік	Кількість музеїв	Усього відвідувань	Хевюдборгарсвайдід	Сюдюрнес	Вестюрланд	Вестфірдід	Нордюрланд-Вестра	Нордюрланд-Ейстра	Ейсторланд	Сюдюрланд
2006	119	950 738	470 161	46 996	58 539	40 680	64 192	96 548	63 056	110 566
2007	128	1 006 928	495 680	66 070	57 495	30 310	78 004	90 578	70 050	118 741
2008	124	1 108 970	578 507	88 486	58 835	40 656	51 140	95 187	63 421	126 738
2009	120	1 261 761	627 381	87 330	74 517	44 903	62 705	108 644	72 478	183 803
2010	125	1 187 004	590 993	61 565	86 247	38 791	63 852	127 033	55 222	163 301
2011	124	1 237 459	639 683	64 480	73 125	36 895	67 266	128 443	59 210	168 357
2012	131	1 386 885	708 749	81 448	73 144	44 268	81 653	152 221	64 479	180 923
2013	135	1 407 190	754 947	76 183	58 918	46 682	85 455	145 606	60 948	178 451

ський театр» не існувало до кінця XVIII ст. У цей період у Данії, Норвегії, Швеції та Ісландії з'явилися перші професійні сцени, однак театральне життя цих країн базувалося на виступах зарубіжних гастролерів, які грали своїми мовами. Якщо навіть спектакль створювали самі скандинави, то в ньому все одно звучала іноземна мова, головним чином, французька.

До середини XIX ст. у скандинавському театрі вже склалися самобутні традиції. Їхня єдність зумовлена не тільки схожістю мов, а й спільністю історичних доль скандинавських народів. У процесі становлення скандинавського театру відбувався взаємний обмін досягненнями окремих національних сцен, основний акцент робився на філософсько-етичній проблематиці, прихильності фольклорним мотивам та історичним сюжетам, зовнішній стриманості і внутрішньому динамізмі акторської гри.

У скандинавських країнах працюють театри державні (наприклад, «Ношк театер» в Осло, «Драматен театер» у Стокгольмі), комерційні і так звані «вільні». Велике значення мають

пересувні театри, завдяки яким населення міст, де немає постійного театру, має можливість долучитися до театрального мистецтва.

Щодо кількості відвідувань, то в Норвегії найбільшою популярністю користуються національні театри в Осло, серед яких Оперний театр (середня кількість відвідувань на виставі тут становить близько 600 осіб, усього театр приймає понад 300 тис. відвідувачів). На другому місці – Норвезький національний театр, кількість осіб на одній виставі тут практично вдвічі менша, ніж в Оперному, становить 250 глядачів, однак кількість вистав у закладі є значно більшою – 820 п'єс.

Крім численних музеїв, театрів та пам'яток культури, Скандинавія відома багатьма фестивалями. Більшість туристів відвідують, як правило, лише столичні регіони, проте величезний спектр концертів дозволяє почути улюблену музику або подивитися змагання у кожній адміністративно-територіальній одиниці держав.

Країни Скандинавії є одними з лідерів із постачання музики на світову арену. У липні

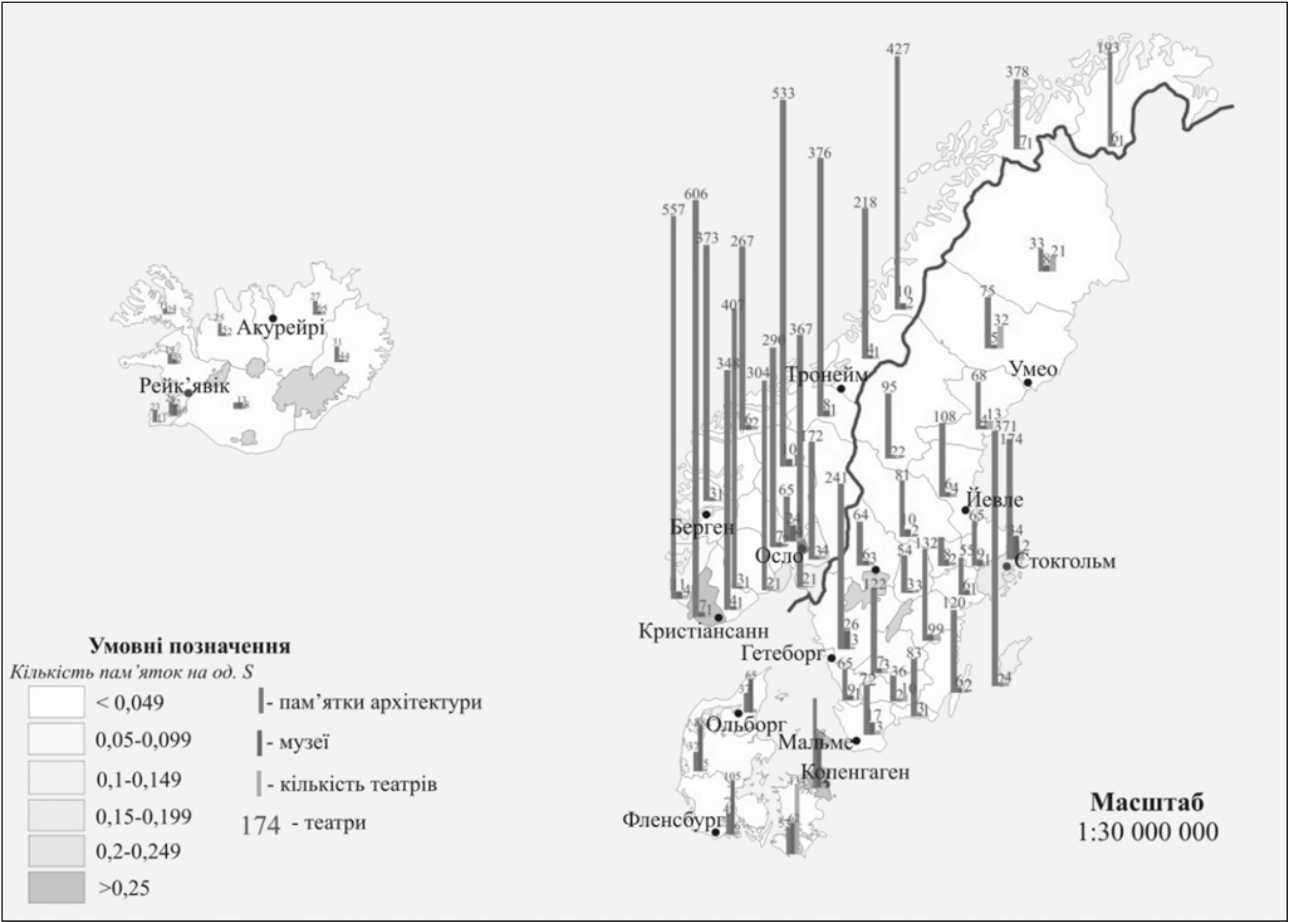

Рис. 2. Поширення пам'яток культури у скандинавських країнах

та серпні кожного вівторка в стокгольмському музеї під відкритим небом «Скансен» проводиться фестиваль «Альсонг», де виконують найвідоміші шведські хіти. Ця подія настільки популярна, що подібні фестивалі почали організовувати і в інших містах – зокрема, в Гетеборзі. Найкращу у світі танцювальну музику можна почути під час молодого фестивалю Summerburst (Гетеборг – 30–31 травня, Стокгольм – 13–14 червня). Справжня дискотека чекає прихильників цього жанру на фестивалях Piteå Dansar och Ler (30 липня – 3 серпня) і Fryksdalsdansen (24–26 липня).

Безкоштовні фестивалі Stockholms Kulturfestival, або свята культури в Гетеборзі (Göteborgs kulturkalas, 12–17 серпня), повністю присвячені культурі скандинавських країн. Відомим є фестиваль скандинавської кухні, який щороку проходить у липні у Швеції. Серед спортивних заходів найбільшою популярністю користується заплив Вансбро, що проходить із 28 червня по 6 липня, або велогонка навколо озера Веттерн.

Отже, історико-культурний потенціал країн Скандинавії є значним. Майже кожна адміністративно-територіальна одиниця досліджуваних країн володіє пам'ятками історії та архітектури (рис. 2), а також музеями і театрами, які можуть стати улюбленими атракціями для туристів.

Щодо кількості пам'яток архітектури, то найбільше їх у Норвегії та Швеції. Данія домінує за кількістю музеїв та театрів. Також у країнах поширені фестивалі і культурні заклади, які проводяться щороку. Найпопулярнішими серед них є музичні фестивалі та фестивалі культури скандинавських країн.

Висновки з проведеного дослідження. Скандинавські країни забезпечені різноманітними культурно-історичними ресурсами, що представлені переважно об'єктами місцевої давньої культури. Країни володіють достатньою кількістю пам'яток історії та унікальними церковними об'єктами. Найцінніші з них занесені до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Є тут також численні музеї і театри.

Максимальним туристичним потенціалом володіє Данія, оскільки вона межує із країнами – постачальниками туристів та завдяки високому рівню розвитку туристичної інфраструктури, наявності туристичних об'єктів. Данія є лідером за кількістю історико-культурних закладів та показником їх кількості на одиницю площі. Також основними туристичними центрами в регіоні є найбільші міста Норвегії та Швеції – Осло, Стокгольм, Сконе, Оппланд, адже тут найрозвиненіша транспортна мережа і мережа закладів розміщення, зосереджені основні пам'ятки історії, музеї та театри. За ними йдуть відносно віддалені регіони (Норрботтен, Вестерботтен, Нурланн), які є основою для розвитку саме екологічного туризму. Мінімальний туристичний потенціал властивий більшій частині Ісландії, що пов'язане з тим, що країна володіє унікальними природними туристичними ресурсами, однак історико-культурні заклади майже відсутні, а транспортна система і готельна мережа добре розвинені лише у столичному регіоні Хевюдборгарсвайді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мальська М.П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М.П. Мальська, Н.В. Антонюк, Н.М. Ганич. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
2. Родинов В.Н. Дорогами Скандинавії / В.Н. Родинов. – М. : Мьсль, 1985. – 142 с.
3. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу / І.В. Смаль. – Ніжин : Вид-во Ніжин. держ. ун-у ім. М. Гоголя, 2010. – 336 с.
4. Офіційний сайт Скандинавського інформаційного центру [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ulver.com/>.
5. Офіційний сайт центру статистики Норвегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.ssb.no/>.
6. Офіційний сайт центру статистики Швеції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scb.se/>.
7. Офіційний сайт центру статистики Данії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dst.dk/>.
8. Офіційний сайт центру статистики Ісландії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.statice.is/>.
9. Офіційний сайт Всесвітньої організації «ЮНЕСКО» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://whc.unesco.org/>.